

NIJOLĖ LAURINKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius
nlaurinkiene@yahoo.com

LIETUVIŲ DEIVĖS KRŪMINĖS PRIGIMTIS, FUNKCIJOS, JOS ANALOGAI RYTŲ IR PIETŲ SLAVŲ TRADICIJOSE

Deivės Krūminės vardą (*Kruminie Pradziu Warpu*) pirmasis užregistravo (1582) Motiejus Strijkovskis lietuvių ir žemaičių dievų sąrašė, glaustai ją apibūdindamas: *Kruminie Pradziu Warpu, który wszelkie zboże dawa, temu na ofiarę bili kury grzebienia niskiego a gęstego, i siekali ich mięso w drobne sztuczki, aby żyto gęste, kłosiste, a nie wysokie zrodziło. Šiame tekste nurodytoji Krūminės funkcija (wzselkie zboże dawa „visus javus duoda“) leistų teigti, kad nuo jos priklausęs javų derlingumas. Tikriausiai Krūminė buvo javų globėja, jų kerojimo skatintoja. Kadangi jos funkcijos ir veiklos sfera tiesiogiai buvo susijusios su javais, kaip ir žemės bei javų deivės Žemynos, keltina prielaida, kad Krūminė galėjusi būti Žemynos raiškos forma, viena jos hipostazių.*

Vardas *Krūminė* (*Kruminie, Krumine*) išvestas iš žodžio *krūmas*. Pastarojo kilmė lingvistams ne visai aiški. E. Fraenkelis abejodamas teigia, jog *krūmas* gali būti kilęs nuo *krauti*. Šios pozicijos laikosi ir Wojcechas Smoczyński. Tačiau šios eksplikacijos neatrodo įtikinančios. Arčiau tiesos, matyt, esąs Konstantino Karulio aiškinimas. Jo teigimu, latvių žodžio *krūms*, prūsų *kirno* 'krūmas' pamatas – indoeuropiečių *(s)ker- 'sukti, lenkti'. Vis dėlto krūmo sąvoka siejasi ne tik su sukimo, lenkimo veiksmis, bet ir su augimo fenomenu. Pastarąją sampratą atspindi kaip tik deivės *Krūminės*, kurios vardas išvestas iš žodžio *krūmas*, prasmė bei pagrindinė funkcija, susijusi su javų vegetacijos stimuliavimu. *Krūmo* (turint omenyje javo krūmą), mitologinis kontekstas įgalintų sieti šį žodį su ide. **ker-*, **kerē-* 'augti, skatinti augimą, maitinti'. Iš šios šaknies yra kilę ir lo. *creō* (*creāre* 'kurti'), *crēscō* (*crēscere* 'augti, didėti'), iš jos išvestas ir *Cerēs*, *-eris* 'vaisių teikiančios žemės deivė' vardas.

Svarstant Krūminės kaip mitinės esybės prigimtį ir prasmę, ypatingo dėmesio vertas ukrainiečių ir baltarusių Polesėje, taip pat Gardino, Vitebsko srityse Baltarusijoje praktikuotas paprotys apie Sekmines (*Троица*), rečiau per Jonines (*Иван Купала*), „vedžioti krūmą“ ar „vaikščioti su krūmu“ (*куст водить, с кустом ходить*), kai „krūmą“ vaizduodavo mergina, kai kada – vyresnė moteris, apkaišyta žalumynais, kad būtų panaši į žaliuojantį kerą, krūmą. Moterų procesija su tokiu „krūmu“ eidavo per kaimą, aplankydama sodybas, arba per daržus bei laukus. Tikėta, jog šitokia „krūmo vedžiojimo“ akcija pagerins javų derlių (*Дзе куста вадзілі, там пшанічанька радзіла!*). To paties tipo ritualas, kaip kad „krūmo“ vedžiojimas, yra pietų slavų eitynės su *додола, nenepyда* (didžiosios dalies bulgarų, makedoniečių, rytų serbų) arba *prporuše, preperuše* (kroatų). Šiais vardais pietų slavų vadintas lietaus ir gero derliaus prašymo ritualas, atlikinėtus laikotarpiu nuo Jurginių iki Dangun žengimo šventės (*Вознесение*) arba Petrinių, taip pat pagrindinis šio ritualo personažas. Minėtų rytų slavų ritualų „krūmas“ (*куст*), pietų slavų *додола, nenepyда*, matyt, imitavo kažkokią mitinę būtybę, galimas daiktas, jog dievybę, kurios atitikmeniu galėtų būti laikoma Strijkovskio paliudyta lietuvių *Kruminie Pradziu Warpu*.